

एवंजायदवस्थापरीक्षिता सुषुप्तिस्वमयोःस्वरूपमाह इंद्रियाणामिति इंद्रियाण्यष्टौ चित्तमनोबुद्धिसहितानिप्राणव्यतिरिक्तानिपंचकर्मैन्द्रियाणिच तेषांसंत्यागात्त्यक्तवास्यस्तक्षेवस्वरूपमात्रेणतदाक्षेत्रज्ञआस्तदित्यर्थः नरइतिमूलज्ञाननाशाभावाज्जीवत्वदर्शितं ॥ २३ ॥ अव्युपरतमितिच्छेदः ॥ २४ ॥ ननुस्वमेविषयाणामभावात्कथंतद्भानमतआह सात्विकादिति येभावाःभाव्यंतेचित्यंतइतिभावाःवासनामाविषयायेजायत्यसिद्धास्तानेवसात्विकादीन्कर्मयुक्तान्भोगप्रदकर्मयुक्तान्प्रशंसंति स्वमेपीतिशेषः जायद्वासनाएवकर्मोद्भवेस्वमेपिभांतीत्यर्थः ॥ २५ ॥ एतदेवाह आनंदइति आनंदःसुखंकर्मणांसिद्धिरैश्वर्यं प्रतिपत्तिज्ञानं परागतिःपरैराग्यधर्मोवा धर्मोज्ञानंविरागेश्वर्यं सात्विकमेतद्दूषमितिसप्तत्युक्तेः सात्विकस्यपुरुषस्यस्थितिर्निमित्तानिहेतुभूतानानंदादीन्भावान्वासनाःसंश्रयते सात्विकःपुमान्जाय

इंद्रियाणांस्वकर्मभ्यःश्रमादुपरमोयदा ॥ भवतींद्रियसंत्यागादथस्वपितिवैनरः ॥ २३ ॥ इंद्रियाणांव्युपरमेमनोऽव्युपरतंयदि ॥ सेवतेविषयानेवतंविद्यात्स्वप्रदर्शनं ॥ २४ ॥ सात्विकाश्चैवयेभावास्तथातामसराजसाः ॥ कर्मयुक्तान्प्रशंसंतिसात्विकानितरांस्तथा ॥ २५ ॥ आनंदःकर्मणांसिद्धिःप्रतिपत्तिःपरागतिः ॥ सात्विकस्यनिमित्तानिभावान्संश्रयतेरुहतिः ॥ २६ ॥ जंतुष्वेकतमेष्वेवंभावायेविधिमास्थिताः ॥ भावयोरीप्सितंनित्यंप्रत्यक्षंगमनंतयोः ॥ २७ ॥ इंद्रियाणिचभावाश्चगुणाःसप्तदशस्थिताः ॥ तेषामष्टादशोदेहीयःशरीरेरसशाश्रुतः ॥ २८ ॥

द्वासनाहेतुकानानंदादीन्स्वमेस्मरतीतिभावः ॥ २६ ॥ सात्विकस्येत्युपलक्षणत्वेनव्याचष्टे जंतुष्विति सात्विकेषुराजसेषुतामसेषुवाजंतुषुएकतमेषुकेषुचित्तयेभावाःयावासनाःविधिकर्मगतिमास्थितास्तानेवभावान्स्थितिःसंश्रयतइतिपूर्वेणसंबंधः सात्विकादिसंस्कारेष्वन्यतमःप्राक्कर्मोयोद्वलितःस्वमेतादृशान्भावान्स्मारयतीत्यर्थः स्थितिरूपमपितज्ज्ञानंभोगप्रदकर्मवशादेवप्रत्यक्षवदवभातीतिभावः जायत्स्वमयोरुपपादनफलंदर्शयति भावयोरिति द्वित्वंजात्यभिप्रायं जायद्भावजातीयस्यस्यामभावजातीयस्यचगमनमपसरणंजागरीयभावस्यस्वमेस्यामभावस्यचद्वयस्यापिसुषुप्तौप्रत्यक्षदृष्टं तदेवमित्यमपुनरावृत्तिस्वभावं ईप्सितंनित्यासुषुप्तिरेवमुक्तिःसैवापेक्षितव्या उच्छेदशीलयोर्भावयोरान्यतिकोच्छेदस्यापिसंभवादित्यर्थः ॥ २७ ॥ वङ्ग्यौण्यवदाल्मनितयोरनुच्छेदमाशंक्याह इंद्रियाणीति पूर्वोक्तानिचतुर्दशेन्द्रियाणि त्रयःसात्विकादयोभावाः एतेसप्तदशगुणाःभोक्तुरष्टादशस्यात्मनोभोग्याअतोभोक्तृभोग्ययोःस्वस्वामिभावसंबंधोवङ्ग्यौण्यवत्तादात्म्याभावादुच्छेदोभवतीत्यर्थः शरीरेरसप्तदशात्मिकायामविद्यायांप्रविष्टोयोष्टादशःसशाश्रुतोभोक्तेत्यर्थः ॥ २८ ॥